

**ՀՀ Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքի
երիտասարդների հիմնախնդիրները և դրանց
կարգավորման ուղիները**

**Սոցիոլոգիական
հետազոտության արդյունքների
վերլուծություն**

ՀՀ Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքի երիտասարդների հիմնախնդիրները և դրանց կարգավորման ուղիները

Սոցիոլոգիական հետազոտությունն արդյունքների վերլուծություն

Սույն հրապարակումը հնարավոր է դարձել իրականացնել Բաունթերփարթ ինթերնեշնլի հայաստանյան ներկայացուցչության կողմից իրականացվող Բաղաքացիական հասարակության և տեղական ինքնակառավարման աջակցության ծրագրի և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների բնակչության առատաձեռն աջակցության շնորհիվ՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության գործընկերային պայմանագրի շրջանակներում՝ «Նոր Սերունդ» մարդասիրական հասարակական կազմակերպության միջոցով: Սույնի բովանդակությունը, արտահայտված տեսակետները և կարծիքները պատկանում են հեղինակին (հեղինակներին)՝ «Նոր Սերունդ» մարդասիրական հասարակական կազմակերպության, և հնարավոր է, որ չհամընկնեն Բաունթերփարթ ինթերնեշնլի հայաստանյան ներկայացուցչության, ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության և ԱՄՆ կառավարության տեսակետների հետ:

Բովանդակություն

1.	Սոցիոլոգիական հետազոտության ծրագիր. Հիմնախնդրի նկարագիրը	4
2.	Սոցիոլոգիական հետազոտության նպատակն ու խնդիրները	6
3.	Սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների վերլուծություն և եզրակացություն. Երիտասարդների հիմնախնդիրները Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքում	7
4.	Զբաղվածության հիմնախնդիր, գործազրկություն և աղքատություն	9
5.	Կրթական համակարգին առնչվող հիմնախնդիրներ	10
6.	Կոռուպցիոն ռիսկերի առկայություն. իրավունքների ոտնահարման հիմնախնդիր	12
7.	Ազատ ժամանցի կազմակերպման հիմնախնդիր	13
8.	Առողջապահական և առողջ ապրելակերպին առնչվող հիմնախնդիրներ	14
9.	Առաջարկներ	15
10.	Շիրակի մարզի Գյումրի, Մարալիկ, Արթիկ քաղաքների սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների համեմատական վերլուծություն	17

Սոցիոլոգիական հետազոտության ծրագիր.

Հիմնախնդրի նկարագիրը:

2012 թվականի փետրվարին ներկայացվեց «Հայաստանի երիտասարդության մասին ազգային զեկույցը»: Հարցմանը մասնակցել էին 1200 երիտասարդ, որոնցից 506 բնակվում են Երևանում, 330՝ Հայաստանի այլ քաղաքներում և 351՝ գյուղերում: Համաձայն սույն զեկույցի՝ 2012 թվականի դրությամբ, Հայաստանում բնակվում էին 720 հազար երիտասարդ: Նրանց կեսը՝ գործազուրկ է: Աշխատանքով ապահովված է միայն 48.7%, իսկ 32.6% տնտեսապես ոչ ակտիվ է: Համաձայն այս զեկույցի 38.1% բավարարված է բուհական կրթությամբ. դժգոհողների քանակն ավելի մեծ է: Իսկ ահա 64.4% ցանկանում է սովորել արտասահմանում:

Համաձայն «Սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության» և ՄԱԿ-ի Չարգացման Ծրագրի Հայաստանյան գրասենյակի կողմից իրականացված «Հայաստանի երիտասարդների ձգտումները և ակնկալիքները» զեկույցի, վերջին մեկ տարվա ընթացքում երիտասարդների անդամությունը տարբեր կառույցներին հատկապես ՀԿ-ներում կազմել է 5,7%, որպես վարձատրվողներ՝ 1,2%, ուսանողական խորհուրդներում՝ 6,6 %: Հարցված երիտասարդների 45% պատասխանել է, որ միանշանակ չի ցանկանում ներգրավվել ՀԿ-ներում, 51,9% պատասխանել է, որ չի ցանկանում ներգրավվել քաղաքացիական նախաձեռնության խմբերում: Երիտասարդների զբաղվածության ձգտումների ուռտումնասիրությունները ցույց են տվել, որ առաջիկա 3 տարիներին նրանց 10.5%-ը սեփական գործը հիմնելու ծրագրեր ունի, 9.3%-ը մտածում է ցանկացած, իսկ 7.3%-ը՝ արտերկրում մասնագիտական աշխատանք գտնելու մասին, 2.6%-ն էլ արտերկրում բիզնես հիմնելու հավակնություններ ունի: Հարցվածների 30.1%-ը նշել է, որ աշխատանքի հետ կապված ծրագրեր չունի: Ընդ որում, հարկ է նշել, որ հարցված երիտասարդների 73.3 %-ը սովյալ ժամանակահատվածում չէր զբաղվում եկամուտ ապահովող կամ կամավորական գործունեությամբ: Համաձայն սույն զեկույցի՝ աշխատանք փնտրելու համար ամենատարածված վարքային մարտավարությունը ծանոթներին դիմելն է. Աշխատանք փնտրող երիտասարդների 67%-ը հենց այս ուղիով է փորձում գտնել աշխատանք:

Սույն հետազոտության շրջանակներում հարցված երիտասարդների 6.6%-ը նշել է, որ ներգրավված է ուսխորհուրդների աշխատանքներում: Երիտասարդների գերակշիռ մասը ցանկություն չունի ներգրավվել քաղաքական կուսակցությունների, ՏԻՄ-երի, ՀԿ-ների, քաղաքացիական նախաձեռնող խմբերի, ներբուհական/ներդպրոցական կառույցների աշխատանքներում:

Հաշվի առնելով սույն զեկույցի արդյունքները և համայնքներում ներկայիս իրավիճակը՝ անհրաժեշտություն է առաջանում անդրադառնալ համայնքներում երիտասարդների ակտիվացմանը և որոշումների կայացման գործընթացում նրանց դերի բարձրացման խնդրին:

Քաունթերփարթ Ինթերնեշնելի Հայաստանյան ներկայացուցչության կողմից իրականացվող քաղաքացիական հասարակության և տեղական ինքնակառավարման աջակցության ծրագրի և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների բնակչության առատաձեռն աջակցության շնորհիվ, ԱՄՆ միջազգային զարգացման գործակալության գործընկերային պայմանագրի շրջանակներում իրականացվում է «Համայնքային երիտասարդների շահերի պաշտպանություն» ծրագիրը՝ «Նոր Սերունդ» Մարդասիրական Հասարակական Կազմակերպության կողմից: Ծրագիրն իրականացվում է Շիրակի մարզի Գյումրի, Արթիկ և Մարալիկ քաղաքներում: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում էր իրականացնել սոցիոլոգիական հետազոտություն, որի արդյունքում իրականվել է որակական հետազոտություն՝ ֆոկուս-խմբային հանդիպում-քննարկում:

Սոցիոլոգիական հետազոտության նպատակն ու խնդիրները

Հետազոտության նպատակն է՝ բացահայտել Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքի երիտասարդների հիմնախնդիրները և գտնել այն ուղիները, որոնք կնպաստեն այդ հիմնախնդիրների կարգավորմանը:

Հետազոտության նպատակից ելնելով՝ առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- բացահայտել երիտասարդներին հուզող հիմնախնդիրները,
- պարզել այդ հիմնախնդիրների պատճառները,
- բացահայտել այդ հիմնախնդիրների կարգավորման համար երիտասարդների կողմից առաջադրվող ուղիները,
- բացահայտել ՏԻՄ-երում և տարբեր պետական կառույցներում վերաբերմունքը երիտասարդներին և նրանց հիմնախնդիրներին,
- բացահայտել երիտասարդների հասարակական կազմակերպություններում ներգրավվածության մակարդակը,
- պարզել, թե որքանով են երիտասարդները պատրաստակամ ակտիվություն ցուցաբերել քաղաքացիական կյանքում:

Սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների վերլուծություն և եզրակացություն

Երիտասարդների հիմնախնդիրները Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաքում

Սոցիոլոգիական հետազոտության իրականացման նպատակով նախապես կազմվել է ֆոկուս խումբ: Հետազոտության իրականացման գործընթացին խմբում ներկա էին 7 մասնակից՝ 18-35 տարիքային խմբի, որոնցից երկուսը արական սեռի ներկայացուցիչներ էին, իսկ հինգը՝ իգական:

Մասնակիցներից հինգը ավարտել են ուսումնական հաստատություններ, իսկ երկուսը՝ դեռևս ուսանողներ են:

Մասնակիցներից ոչ ոք երբևէ չի հանդիսացել որևէ հասարակական կազմակերպության անդամ: Նրանք նշում են, որ Մարալիկ քաղաքում չկա գործող ոչ մի ՀԿ: Այնինչ, երիտասարդները վստահ են, որ քաղաքում կա ՀԿ-ների գործունեության մեծ անհրաժեշտություն: Կարևոր նպատակն այն է, որպեսզի գործող ՀԿ-ները սկսեն իրենց աշխատանքն առաջնային հիմնախնդիրներից: Երիտասարդները վստահեցնում են, որ իրենք պատրաստակամ են անդամագրվել և իրենց ամեն մի ռեսուրս օգտագործել ի օգուտ համայնքի և քաղաքի, եթե որևէ հասարակական կազմակերպություն որոշակի աշխատանքներ ծավալի Մարալիկում:

Մասնակիցներից մեկը հանդիսանում է տեղական ինքնակառավարման մարմնի ենթակայության տակ գտնվող հիմնարկի աշխատակից: Նա նշում է, որ ՏԻՄը պատրաստակամ է աջակցել համայնքին կամ իր ենթակայության տակ գտնվող հիմնարկություններին: Օրինակ, Մարալիկի միակ գործող մանկապարտեզը ապահովվել է ջեռուցման համակարգով՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների աջակցությամբ: Սակայն ամբողջ ենթահիմնարկի հնարավորություններն այնքան սուղ են, որ ուղղակի հնարավոր չէ մշտական աջակցություն ստանալ տվյալ մարմնից: Այդ պատճառով չափազանց ցածր են աշխատավարձերը: Մասնակիցը նշեց նաև, որ այդ գումարի չափը ծիծաղելի աստիճան քիչ է և բացարձակ հնարավոր չէ ընտանիքի կարիքները հոգալ այդ նվազագույն աշխատավարձով:

Սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքում առանձնացվում են հետևյալ հիմնախնդիրները.

- գրադվածության հիմնախնդիր. գործազրկություն և աղքատություն
- կրթական համակարգին առնչվող հիմնախնդիրներ
- կոռուպցիոն ռիսկերի առկայություն. իրավունքների ոտնահարման հիմնախնդիր

- ազատ ժամանցի կազմակերպման հիմնախնդիր
- առողջապահական և առողջ ապրելակերպին առնչվող հիմնախնդիրներ:

Զբաղվածության հիմնախնդիր. գործազրկություն և աղքատություն

Մարալիկ քաղաքը ժամանակին հարուստ է եղել արդյունաբերական ձեռնարկություններով, տարբեր ֆաբրիկաներով: Ֆոկուս խմբի մասնակիցների հավաստմամբ՝ Մարալիկ քաղաքի յուրաքանչյուր բնակիչ ունեցել է աշխատանք և վարձատրվել է իր կատարած աշխատանքի դիմաց:

Այսօր Մարալիկի բնակչության մեծ մասը կանգնած է աղքատացման եզրին: Պատճառն, իհարկե, ակնհայտ է՝ գործազրկությունը:

Երիտասարդները հիմնականում ուսումը շարունակելու համար տեղափոխվում են Գյումրի կամ Երևան, քանի որ Մարալիկում չկա գործող և ոչ մի բարձրագույն ուսումնական հաստատություն: Ուսումն ավարտելուց հետո, վերադառնում են Մարալիկ, սակայն քանի որ չեն գտնում աշխատանք, նորից տեղափոխվում են Գյումրի կամ Երևան: Շատ են նաև դեպքերը, երբ ամբողջ ընտանիքը լքում է հայրենիքը՝ հավատալով, որ գուցե մեկ այլ երկրում կկարողանան ապահովել իրենց գոյությունը:

Մարալիկում գործում է երկու միջնակարգ դպրոց, մեկ մանկապարտեզ: Քաղաքը չունի հիվանդանոց, որպեսզի իրականացվի ստացիոնար բուժօգնություն: Գործում է մեկ մանկապարտեզ: Չկան այնպիսի պետական կառույցներ, ինչպիսիք են կադաստրը, նոտարական գրասենյակը: Այսինքն, բացակայում են այնպիսի կառույցներ, որոնք անհրաժեշտ են քաղաքացիներին և բացի դա, կարող էին որպես աշխատավայր ծառայել որոշ մասնագետների համար:

Մասնակիցներից մեկը նշեց, որ կան խանութներ, որտեղ հնարավոր է տեղավորվել աշխատանքի՝ որպես վաճառող կամ գուցե գանձապահ, սակայն աշխատավարձն այնքան չնչին է /25000 դրամ/, որ եթե տվյալ աշխատողը հանդիսանում է ընտանիքի միակ աշխատող անդամը, ապա անհնար է գոյատևել այդ գումարով: Այդ պատճառով երիտասարդների անհամեմատ մեծ մասը լքում է քաղաքը: Արդյունքում, քաղաքում մնում են միայն տարեցներն ու մեծահասակները, կամ այն ընտանիքները, որոնք մի կերպ կարողացել են որևէ աշխատանք գտնել:

Կրթական համակարգին առնչվող հիմնախնդիրներ

Ինչպես արդեն վերը նշվեց, Մարալիկում գործում է երկու միջնակարգ դպրոց, մեկ մանկապարտեզ և մեկ արհեստագործական ուսումնարան: Քաղաքում բացակայում է ավագ դպրոցը, և, եթե աշակերտը ցանկանում է շարունակել կրթությունը ավագ դպրոցում, ապա ստիպված է Մարալիկից գնալ Արթիկ կամ Գյումրի: Սակայն, ինչպես կարող է ծնողը իր երեխային ամեն օր այդքան գումար տրամադրել միայն ճանապարհածախսի համար, եթե նա հազիվ կարողանում է հոգալ հացի խնդիրը: Բացի այդ, կարևոր հիմնախնդիր է հանդիսանում նաև դպրոցական կրթությունն ստանալուց հետո բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում ուսումը շարունակելու խնդիրը: Ուսանողը բացի այն, որ ստիպված է վճարել ուսման վարձ, նա պետք է նաև ծախսի գումար մեկ քաղաքից այլ քաղաք յուրաքանչյուր օր երթևեկելու համար: Այդ պատճառով էլ երիտասարդներից շատերը ուղղակի հրաժարվում են ուսումը շարունակել:

Մասնակիցները նշեցին, որ Մարալիկում գործում էր Եվրոպական քոլեջ: Սակայն, քանի որ ուսման վարձերը բավականին թանկ էին, ուսանողներն ի վիճակի չէին նման գումար վճարելու, դասախոսները չէին ստանում համապատասխան աշխատավարձ, կամ ուղղակի չէին վարձատրվում ամիսներ շարունակ, քոլեջը վերածվել էր մի բարեգործական կազմակերպության, ապա այն դադարեց գործել: Դասախոսներից ոչ ոք չէր ցանկանում աշխատել նման պայմաններում, քանի որ չկար համապատասխան վարձատրություն իր կատարած աշխատանքի դիմաց:

Անդրադառնալով արհեստագործական քոլեջին, հարկ է նշել, որ մասնակիցների կարծիքով քոլեջը չի ապահովում համապատասխան գիտելիքների տրամադրում: Երիտասարդներից մեկի հավաստմամբ, քոլեջում սովորում են հիմնականում այն երիտասարդները, ովքեր ուսման նկատմամբ չունեն հետաքրքրվածություն: Այդ պատճառով էլ, նրանք հիմնականում տեղափոխվում են վերոնշյալ հաստատություն ուղղակի որևէ մասնագիտական փաստաթուղթ ձեռք բերելու նպատակով:

Երիտասարդները մատնանշում են այն փաստը, որ ընդհանուր կրթական մակարդակը չափազանց ցածր է: Այս երևույթը պայմանավորված է նրանով, որ կրթական համակարգում աշխատող ոչ մի ուսուցիչ կամ այլ մասնագետ շահագրգռված չէ կատարել իր աշխատանքը պատշաճ մակարդակով: Դասավանդողները վարձատրվում են այնպիսի չնչին աշխատավարձով, որ չեն էլ ցանկանում ապահովել իրենց մասնագիտական աճն ու կատարել աշխատանքներն առավել բարձր մակարդակով:

Այսպիսով, Մարալիկի երիտասարդության գլխավոր հիմնախնդիրներից է կարելի է առանձնացնել նաև կրթական մակարդակի բարելավումը: Այստեղ կա անհրաժեշտություն հսկայական աշխատանքներ կատարելու: Ավագ դպրոցի ստեղծման և հետագա ուսումնական գործընթացի ապահովման խնդիրը, թերևս, ամենամեծ հիմնախնդիրն է, քանի որ դպրոցական կրթությունը հիմքն է մարդու մտավոր զարգացման, նրա ճիշտ աշխարհայացքի ձևավորման և դաստիարակության համար:

Կոռուպցիոն ռիսկերի առկայություն. իրավունքների ոտնահարման հիմնախնդիր

Մարալիկի երիտասարդությունն այսօր կանգնած է ևս մեկ հիմնախնդրի առջև: Հարագատ քաղաքում կրթությունը շարունակելու հնարավորություն չունենալով՝ երիտասարդները ստիպված մեկնում են Գյումրի կամ Երևան: Չնայած երիտասարդների մեծ մասը ի վիճակի չէ շարունակել իր կրթությունը, այնուամենայնիվ մի մասը մեծ ջանքերի շնորհիվ կարողանում է շարունակել այն: Երիտասարդները նշում են, որ իրենք ստիպված են լինում բացի ուսման վարձը հոգալուց, նաև օգտվել միջքաղաքային տրանսպորտից, որի համար ևս գումար է հարկավոր: Սակայն ամենացավալին այն փաստն է, որ ուսանողները նաև ստիպված են միջոցներ հայթայթել քննությունների և ստուգաքննների ժամանակ դասախոսին գումար հատկացնելու համար: Նրանք հավատացնում են, որ ոչ մի ուսումնական հաստատությունում հնարավոր չէ առանց «վճարելու» ստանալ գնահատական: Երիտասարդների հավաստմամբ, կոռուպցիան այնքան արմատացած է կրթական համակարգում, որ անգամ ամենացածր գնահատականի դեպքում, յուրաքանչյուր դասախոս գումար է պահանջում:

Վերոնշյալ համայնքում առկա է նաև մեկ այլ, շատ լուրջ և ցավալի խնդիր: Երիտասարդները վախով նշեցին այն փաստը, որ որոշ պետական հաստատություններ չեն վճարում աշխատավարձ, մինչև որ աշխատողը չվճարի հողի հարկը: Բնակիչներից շատերը ի վիճակի չեն լինում վճարել հողի ամենամսյա գումարը, այդ իսկ պատճառով պետական կառույցները դիմում են այլ միջոցների: Այստեղ առաջ է գալիս մարդու իրավունքների ոտնահարման հիմնախնդիր ևս: Սակայն, ոչ մի բնակիչ չի ցանկանում դիմել որևէ կառույցի իր իրավունքների պաշտպանության համար, քանի որ նրանք վստահեցնում են, որ տվյալ դեպքում նրանց կհեռացնեն աշխատանքից: Երիտասարդների հավաստմամբ, այսպիսի դեպքեր արդեն եղել են: Իսկ քանի որ, առանց այդ էլ նրանք մեծ դժվարությամբ են կարողանում գտնել աշխատանք, ապա այլևս ոչ մի դեպքում չեն ցանկանում կորցնել իրենց միակ և չնչին եկամտի աղբյուրը:

Այսպիսի իրավիճակը դնում է բնակչին ծայրահեղ ծանր վիճակի մեջ: Ոտնահարվում են նրա իրավունքները, քաղաքացին հայտնվում է ընկճված, ծանր և անելանելի վիճակում, սակայն հետզհետե հարմարվում է այդ վիճակին, քանի որ այլևս չունի ոչ մի հնարավորություն հայթայթելու իր գումարը, որպեսզի ինչ-որ կերպ լուծի ընտանիքի գոյատևման խնդիրը:

Ազատ ժամանցի կազմակերպման հիմնախնդիր

Մարալիկի երիտասարդության հիմնախնդիրներն այնքան օրհասական են, որ ժամանցի հիմնախնդիրը, թերևս, ամենից քիչ հուզող խնդիրն էր նշված հիմնախնդիրների շարքում: Այնուամենայնիվ, խմբի մասնակիցները նշում են, որ ժամանցի կազմակերպման խնդիրը ևս կարևոր է իրենց համար: Քաղաքում չկա ոչ մի սպորտային ակումբ, գործում է միայն ձյուդոյի ակումբը, սակայն պարապմունքներ հաճախակի չեն անցկացվում: Երիտասարդներից մեկը նշեց, որ եթե ձյուդոյի պարապմունքները առավել հաճախակի կազմակերպվեին լինեն, ապա նա վստահ է, որ կհասնեն մեծ արդյունքների:

Քաղաքում մշակութային, ժամանցային միջոցառումները սակավաթիվ են: Երիտասարդները կամ մատնված են անգործության, կամ էլ աշխատանք ունենալու դեպքում, աշխատանքից գնում են տուն և չունեն ոչ մի հետաքրքրություն: Հանգստյան օրերին երիտասարդները ստիպված են լինում գնալ Գյումրի մի փոքր զբոսնելու կամ որևէ զվարճանքի վայրում ժամանակն անց կացնելու համար: Իրականում, սա էլ դեռ հարցի լուծում չէ, քանի որ բնակչության շատ փոքր մասը կարող է օգտվել մոտակա քաղաքում ժամանցի կազմակերպման հնարավորությունից:

Քաղաքում բացակայում են թե՛ սրճարանները, թե՛ պատմամշակութային միջոցառումները, թե՛ սպորտային միջոցառումները: Քաղաքի բնակչությունը զուրկ է ցանկացած տիպի հետաքրքրությունից և ժամանցի կազմակերպման ցանկացած հնարավորությունից:

Երիտասարդները պատրաստ են որոշ միջոցառումներ կազմակերպել համայնքի համար, սակայն նշում են, որ աջակցող կառույցները շատ քիչ են, որպեսզի կարողանան իրականացնել իրենց ծրագրերը:

Առողջապահական և առողջ ապրելակերպին առնչվող հիմնախնդիրներ

Մարալիկի երիտասարդության համար կարևորագույն հարցերից մեկն է ազատ ժամանցի կազմակերպման հիմնախնդիրը, քանի որ այն նաև պատճառ է հանդիսանում վատ սովորությունների ձեռքբերման համար: Երիտասարդները, չունենալով զբաղմունք, ազատ ժամանակը փորձում են լցնել տարբեր երևույթներով, որոնցից շատերը կարող են վնասակար լինել իրենց իսկ առողջության համար: Իսկ, քանի որ քաղաքը զերծ է կանխարգելիչ, առողջ ապրելակերպի դասավանդման, վերականգնողական կենտրոններից, ապա երիտասարդները չեն տեղեկանում, թե իրականում ինչը կարող է խթան հանդիսանալ իրենց առողջության խաթարման համար, ինչպես պետք է պահպանել առողջությունը և ստանալ համապատասխան բուժում՝ հիվանդության առաջացման դեպքում: Ավելին՝ քաղաքում չեն գործում բուժ. սպասարկման հիմնարկներ: Այսինքն, բնակչությունը չի կարող ստանալ ստացիոնար բուժօգնություն: Միակ գործող պոլիկլինիկան չի կարող ապահովել համապատասխան բուժօգնությունը: Երիտասարդների հավաստմամբ, քաղաքում եղել է հիվանդանոց, որը ապահովված է եղել համապատասխան պայմաններով, բժշկական սարքավորումներով և անձնակազմով: Սակայն այսօր, մասնագետներ, սարքավորումներ, անգամ շենքային պայմաններ չկան, որտեղ հնարավոր լինի իրականացնել որևէ բժշկական գործընթաց: Արդյունքում, եթե Մարալիկում հիվանդը գտնվում է ծանր վիճակում, ապա նա միայն կարող է ստանալ առաջին բուժօգնություն,: Այնուհետև, բժշկական ծառայություններ ստանալու համար հիվանդին պետք է տեղափոխել մոտակա քաղաք:

Այսպիսի անմխիթար վիճակը չի կարող անտեսվել համապատասխան կառույցների կողմից: Բնակչության խնդիրները բազմաթիվ են, սակայն առողջության պահպանման և վերականգնման հիմնախնդիրը, թերևս, ամենագլխավոր հիմնախնդիրն է: Գոյություն ունեցող ռեսուրսների գնահատմամբ, միասնական ջանքերի գործադրմամբ պետք է ստեղծել պայմաններ և կառույց, որտեղ հիվանդը կկարողանա դիմել ծայրահեղ ծանր վիճակում հայտնվելիս:

Առաջարկներ

Սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքում ստացված տվյալները ամփոփելով, վերլուծելով և հանգելով որոշակի եզրակացության, առաջադրվել են հետևյալ առաջարկները: Համաձայն ֆոկլուս-խմբի մասնակիցների կարծիքների հիմնախնդրի լուծման միակ ուղին է.

- Փոփոխել պետական համակարգը հիմնովին: Պետական ապարատի ամբողջական վերափոխման արդյունքում միայն կարելի է հասնել որոշակի արդյունքի: Քանի որ հիմնախնդիրներն այնքան շատ են և արմատացած, որ միայն այդ ճանապարհով կարելի է հասնել որևէ արդյունքի:

Կարճաժամկետ լուծումներ.

- Ստեղծել երիտասարդական հանրային խորհուրդ, որն անմիջականորեն կգրադվի երիտասարդների հիմնախնդիրներով: /պատասխանատու՝ տարածաշրջանում գործող ակտիվ ԲՀԿ/
- Տրամադրել Մարալիկ քաղաքին անվճար կամ մատչելի տրանսպորտ, որպեսզի ուսանողները կարողանան տեղափոխվել քաղաքից քաղաք ուսումնառության նպատակով: /պատասխանատու՝ Մարալիկի քաղաքապետարան/
- Տրամադրել տարածք, որտեղ քաղաքի շնորհալի երիտասարդները հանրավորություն կունենան ժամանակ առ ժամանակ կազմակերպել ցուցահանդեսներ, ներկայացնել իրենց աշխատանքները (կերպարվեստ, կարուձև, հելուինագործություն և այլն): Հնարավոր կլինի նաև կազմակերպել միջոցառումներ՝ մասնավորապես տոնական օրերին: /պատասխանատու՝ Մարալիկի քաղաքապետարան/
- Իրականացնել արշավներ քաղաքի համալիրներ, մշակութային այլ տեսարժան վայրեր: /պատասխանատու՝ ՏԻՄ և քաղաքում առկա հասարակական կազմակերպություններ/
- Ստեղծել համապատասխան տեղեկատվական բազա՝ կրթական, առողջապահական, սոցիալ-մշակութային, իրավապաշտպանության և այլ ոլորտների վերաբերյալ: Բազայում առկա տեղեկատվությունը հասանելի կլինի բնակչությանը, մասնավորապես երիտասարդությանը: /պատասխանատու՝ Երիտասարդական հանրային խորհուրդ/

Երկարաժամկետ լուծումներ.

- Առաջարկել ՀՀ Ազգային Ժողովին ստեղծել օրենք՝ համաձայն որի երիտասարդները մեկ տարի շարունակ կազատվեն հարկ վճարելուց, եթե առաջարկեն բիզնես ծրագրեր: Առաջարկը կխթանի քաղաքի բիզնեսի զարգացմանը և մեծ խոչընդոտ կհանդիսանա

արտագնա աշխատանքների և առհասարակ արտագաղթի համար: /պատասխանատու՝
ՀՀ Ազգային ժողով/

- Տրամադրել շտապօգնության մեքենաներ, որոնք հազեցած կլինեն առաջին բուժօգնության համար անհրաժեշտ բոլոր սարքավորումներով: /պատասխանատու՝ Մարալիկի քաղաքապետարան և ՀՀ Առողջապահության նախարարություն/
- Բարձրացնել համայնքի երիտասարդների իրավագիտակցության մակարդակը՝ սեմինարների , ուսուցողական ծրագրերի և այլ դասընթացների միջոցով: /պատասխանատու՝ Երիտասարդական հանրային խորհուրդ/
- Իրականացնել երիտասարդների հիմնախնդիրների կարգավորման համար քաղաքապետարանի կողմից ծախսվող գումարների մշտադիտարկում: /պատասխանատու՝ Երիտասարդական հանրային խորհուրդ/

Շիրակի մարզի Գյումրի, Մարալիկ, Արթիկ քաղաքների սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների համեմատական վերլուծություն

Որպես վարչատարածքային միավոր Հայաստանի Հանրապետության Շիրակի մարզը կազմվել է 1995-ի դեկտեմբերի 4-ին և ներառում է իր մեջ Ախուրյանի, Ամասիայի, Անիի, Աշոցքի ու Արթիկի նախկին վարչական շրջանների տարածքները: Տարածությունը 2681 կմ/քառ: Մարզի մեջ են մտնում Գյումրի, Արթիկ և Մարալիկ քաղաքները: Մարզկենտրոնն է Գյումրին:

Հայաստանի Հանրապետությունում Շիրակի մարզը մշտապես աչքի է ընկել որպես մշակութային, արդյունաբերական, կրթական բարձր մակարդակ ունեցող մարզ:

Այսօր, համաձայն վիճակագրական տվյալների, Շիրակի մարզում տարեցտարի աճում է արտագաղթը: Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Շիրակի մարզի 2010-2013 թվականների սոցիալ - տնտեսական զարգացման ծրագրի՝ Շիրակի մարզում նախատեսվում է իրականացնել բարեփոխումների ծրագիր ուղղված առողջապահության, կրթության, սպորտի, մշակութային, սոցիալական պաշտպանության, գյուղատնտեսության, բնապահպանության և քաղաքաշինության ոլորտներին: Այդուհանդերձ, բազմաթիվ դիտարկումներից, հետազոտական տվյալներից կարելի է եզրակացնել, որ մարզի ընդհանուր սոցիալ-տնտեսական վիճակը ոչ թե բարելավվում, այլ հակառակը, հետզհետե վատթարանում է: Այդ պատճառով բնակչության մեծ մասը տեղափոխվում է Երևան, կամ ինչն ավելի վատ փաստ է՝ լքում է հայրենիքը: Ոչ ոքի համար էլ գաղտնիք չէ, որ արտագաղթող բնակչության մեծ մասը կազմում են միջին և երիտասարդ տարիքի անձիք:

Սոցիոլոգիական հետազոտության ֆոկուս-խմբի մասնակիցները հանդիսանում են 16-35 տարիքային խմբի երիտասարդներ: Քննարկման մասնակից երիտասարդներից չորսը հստակ արտահայտեցին այն կարծիքը, որ իրենք ևս ունեն մեծ ցանկություն լքել հանրապետությունը: Ցավոք, մասնակիցներից չորսն էլ հանդիսանում են Մարալիկ քաղաքի բնակիչներ: Խմբերի մնացած մասնակիցները հիմնականում նշում են, որ իրենք փորձում են գտնել ուղիներ Երևան տեղափոխվելու և աշխատանք գտնելու համար:

Եթե ընդհանուր համեմատություն անցկացնենք երեք քաղաքների՝ Գյումրու, Մարալիկի և Արթիկի երիտասարդական խմբերի միջև, ապա կարելի է նշել հետևյալ հատկանիշները, որոնք առավել ընդգծված և տեսանելի էին հետազոտության ընթացքում: Գյումրու երիտասարդները բոլորը ընդգրկված են հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքներում և բաց չեն թողնում ոչ մի հնարավորություն ակտիվ և արդյունավետ

աշխատանք իրականացնել ցանկացած ոլորտում: Երիտասարդները իրականացնում են մշակութային միջոցառումներ, շահերի պաշտպանությանը, իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված հավաքներ, զբաղվում են ինքնակրթությամբ և չեն նահանջում, անգամ երբ հանդիպում են անհաղթահարելի խոչընդոտների: Երիտասարդներից մեկը նույնիսկ հեռացվել էր համալսարանից դասախոսին ընդդիմանալու և իր շահերը պաշտպանելու պատճառով: Մակայն այս երևույթը չի ստիպում նրան նահանջել կամ կորցնել ինքնատիրապետումն ու համատեղությունը:

Եթե անդրադառնանք Արթիկի երիտասարդական խմբին, ապա անհրաժեշտ է նշել, որ խումբն իրականում կարծես այնքան էլ չէր գիտակցում, թե ինչ խնդիրներ կարող է ունենալ: Խմբի անդամները քննարկման սկզբում անընդհատ նշում էին, որ իրենց մտահոգում է ժամանցի կազմակերպման հիմնախնդիրը, սակայն, քննարկման զարգացման փուլում, այլ մտահոգիչ հիմնախնդիրներ ևս ի հայտ եկան: Համեմատած Գյումրու երիտասարդական խմբի, Արթիկի երիտասարդությունն ավելի քիչ փորձ, հմտություններ ունի՝ կապված ՀԿ - սեկտորի, աշխատաշուկայի հետ: Նրանք կարծես հարմարվել են իրենց առօրյային և պատկերացնում են իրենց կյանքը հենց այնպիսին, ինչպիսին որ կա: Խմբի այն անդամներն, ովքեր անդամագրված չեն հասարակական կազմակերպություններում, պատասխանում են, որ իրենք ցանկություն չունեն անդամագրվել, քանի որ զբաղված են, ամբողջ ժամանակն անց են կացնում ուսման համար, կամ կարողանում են գտնել զբաղմունք համակարգչի դիմաց: Այնուամենայնիվ, այս կարծիքն արտահայտեցին խմբի անդամներից միայն հինգը, իսկ մնացածին մտահոգում են թե՛ առողջապահական, թե՛ կրթական, թե՛ զբաղվածության և այլ հիմնախնդիրներ:

Մարալիկն իր սոցիալ-տնտեսական անմխիթար վիճակով կարծես մրցակցությունից դուրս լինի՝ համեմատած Գյումրիում և Արթիկում տիրող իրավիճակին: Մարալիկի երիտասարդությունն այնքան ծանր և դժվարին կացության մեջ են, որ իրականում նրանք անգամ չեն էլ ցանկանում քննարկել որևէ հիմնախնդիր, կամ մի գուցե ավելի ճիշտ կլիներ նշել, որ չգիտեն, թե որ հիմնախնդրից սկսեն քննարկումն ու որտեղ ավարտեն: Երիտասարդները չունեն բացարձակ ոչ մի առաջընթացի հույս և չեն կարող գտնել հիմնախնդիրների և ոչ մի լուծման տարբերակ: Նրանք գտնում են, որ այդ ծանր վիճակն այնքան խորն է ու արմատացած, որ ոչ մի փորձ չի կարող հանգեցնել դրական փոփոխության, այլ միայն պետական մակարդակով կարելի է գալ որոշակի առաջընթացի: Նրանք նշում են, որ քաղաքում աղքատությունը, գործազրկությունը, արտագաղթը այնպիսի մեծ արագությամբ են աճում, որ ոչ մի ՀԿ, ոչ մի տեղական մարմին չի կարող լուծում տալ այդ

իրավիճակին: Երիտասարդները հավատացնում են, որ նույնիսկ տեղական ինքնակառավարման մարմինները չեն կարող կատարել փոփոխություններ, քանի որ իրենք ևս չունեն ֆինանսական հնարավորություններ, որպեսզի աջակցեն համայնքին: Անհրաժեշտ է հիմնային փոփոխություն, ամբողջ երկրի մասշտաբով:

Եթե ընդհանուր համեմատական անցկացնենք 3 քաղաքների միջև, ապա կարելի է նշել, որ Գյումրիում քիչ են աշխատատեղերը և կատարած աշխատանքի դիմաց երիտասարդները ստանում են ցածր աշխատավարձ և չեն կարողանում հոգալ սեփական կամ ընտանիքի կարիքները: Արթիկում գործող կառույցներն առավել սակավ են, ինչը ենթադրում է ավելի քիչ աշխատատեղեր: Այդ պատճառով Արթիկի երիտասարդությունը իր հայացքն է ուղղում դեպի Գյումրի, իսկ Գյումրու երիտասարդությունը՝ դեպի Երևան:

Գյումրիում բավականին տարածված է կոռուպցիան՝ հատկապես կրթական ոլորտում: Արթիկի երիտասարդներից շատերը ևս ստանում են կրթություն Գյումրիում: Թե՛ Արթիկի, և թե՛ Գյումրու երիտասարդությունը հավատացնում են, որ Գյումրիում կոռուպցիան հասնում է չափազանց մեծ տոկոսների: Երիտասարդներից բոլորը հաստատում են, որ գրեթե յուրաքանչյուր դասախոս փորձում է ուսանողից գումար վերցնել գնահատականի դիմաց: Իսկ ինչ վերաբերվում է Մարալիկի երիտասարդներին, ապա հարկ է նշել, որ երիտասարդներն ուղղակի չունեն հնարավորություն գնալ Գյումրի և ստանալ կրթություն: Մարալիկի երիտասարդները ստիպված են վճարել ճանապարհածախս միջքաղաքային տրանսպորտի համար: Սակայն ինչպես պետք է նա վճարի այդ գումարը, եթե իր ծնողը չի կարող լուծել «հացի խնդիրը»: Ի դեպ, Մարալիկը չունի նաև ներքին տրանսպորտ և բնակչությունը ստիպված է ոտքով տեղափոխվել քաղաքի մի ծայրից մյուս:

Գյումրու երիտասարդությունը պատրաստակամ է պաշտպանել իր շահերը և իրավունքները և իր հնարավորությունների սահմաններում պայքարում է կոռուպցիայի, ստեղծված իրավիճակի դեմ: Այս երևույթը կարելի է ասել բացակայում է Արթիկում և առավել ևս Մարալիկում: Իրավապաշտպանության հարցը անգամ հնարավոր չէր քննարկել վերջին երկու քաղաքներում, քանի որ երիտասարդները չգիտեն իրականում ինչ իրավունքներ ունեն, ինչպես պետք է պաշտպանեն իրենց շահերը և այլն: Անհրաժեշտ է ծրագրերի, սեմինարների միջոցով տեղեկացնել երիտասարդներին իրենց իրավունքների, իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմների վերաբերյալ:

Առավել ցավալի խնդիր է առողջապահության ոլորտին առնչվող հիմնախնդիրները: Մարալիկում բացակայում է ստացիոնար բուժօգնությունը, քանի որ քաղաքը չունի հիվանդանոց: Երիտասարդներից մեկը նշում է, որ ցանկացած իրավիճակում հիվանդին

անհրաժեշտ է տեղափոխել մոտակա քաղաք, քանի որ Մարալիկում հիվանդին կարող են ցուցաբերել միայն առաջին բուժօգնություն: Ինչ վերաբերվում է Գյումրի և Արթիկ քաղաքներին, ապա այստեղ երիտասարդների կարծիքով բուժանձնակազմը բավականին բանիմաց և մասնագիտացված չէ: Բացի դա հիվանդանոցներում բացակայում են համապատասխան սարքավորումները, իսկ գոյություն ունեցող սարքավորումները հին են և ոչ այնքան որակյալ:

Գյումրիում, Արթիկում և Մարալիկում չկան համապատասխան ծրագրեր, սեմինարներ, որոնք կարող են ուսուցանել երիտասարդներին առողջ ապրելակերպ, տարրական հիգիենայի կանոններ, տրամադրել ինֆորմացիա սեռավարակների, ինֆեկցիոն հիվանդությունների կանխարգելման ու բուժման վերաբերյալ: Երիտասարդները այս ամենի վերաբերյալ տեղեկատվություն կարող են ստանալ միայն ընկերներից, շրջապատից: Ոչ մի գիտական-կրթական ինֆորմացիա նրանց հասանելի չէ:

Վատ սովորույթների ձեռքբերման պատճառ է հանդիսանում նաև ազատ ժամանցի ոչ ճիշտ կազմակերպումը, շատ հաճախ նաև կազմակերպման անհնարինությունը: Երիտասարդները չունեն ազատ ժամանակն անցկացնելու ոչ մի վայր և հնարավորություն: Նրանք անընդմեջ նշում են, որ ամեն երեկո նրանց միակ զբաղմունքը կարող է լինել համակարգիչը կամ գուցե քաղաքում մի փոքր զբոսանքը: Այնուամենայնիվ, Արթիկի և Մարալիկի երիտասարդների համար սա ևս անհնարին է, քանի որ համաձայն երիտասարդների կարծիքի քաղաքում երեկոյան ժամը յոթից հետո այլևս ոչ ոք չի լինում: Այդ պատճառով երիտասարդները, հատկապես իգական սեռի ներկայացուցիչները, ստիպված են անցկացնել ժամանակը միայն տանը:

Երիտասարդների համար բավականին մեծ խնդիր է նաև բնակչության մեջ արմատացած կարծրատիպային մտածելակերպն ու դաստիարակությունը: Այն առավել ցավալի և անհանգստացնող խնդիր է Արթիկի և Մարալիկի երիտասարդության համար: Սակայն այս երկու քաղաքներում երիտասարդները կարծես գրեթե հարմարվել են այն բանի հետ, որ օրինակ՝ աղջկան հարիր չէ գնալ այլ քաղաք ուսման կամ աշխատելու նպատակով, կամ երեկոյան չի կարելի դուրս գալ և զբոսնել քաղաքում: Գյումրու երիտասարդների խումբը ևս շեշտում է այն հանգամանքը, որ քաղաքում արմատացած կարծրատիպերը խոչընդոտում են ազատ և անկաշկանդ գործել և ինքնարտահայտվել, սակայն երիտասարդները պայքարում են դրա դեմ և ամեն կերպ ձգտում են չդառնալ այդ երևույթի գերին: Նրանք միաբերան ասում են, որ ցանկացած բան իրենց ձեռքբերում է և որքան էլ դժվար լինի, պետք է պայքարել և հասնել նպատակին: Ցավալիին այն է, որ գտնվելով բավականին մոտ տեղակայված այդ երկու

քաղաքներում՝ Արթիկում և Մարալիկում, երիտասարդներն արդեն իսկ ունեն այլ մտածելակերպ և գրեթե չունեն հույս և հավատ, որ մի գուցե հնարավոր է հասնել փոփոխության, ձերբազատվել այդ կապանքներից և գործել անկախ ու ազատ՝ առանց որևիցե գիտակցական կամ անգիտակցական մտքի թելադրանքի: